

Nastanak oceanografskih instituta

Ono što bismo mogli označiti kao formalni početak oceanografije bio je 30. decembra 1872. godine kada se je ekspedicija »Challenger« zaustavila na svojoj prvoj postaji nakon što je napustila Portsmouth na svom troipogodišnjem naučnoistraživačkom putu oko svijeta.

Ta prva postaja nalazila se na 41° 57' N i 9° 42' W. Tom prilikom se nije dogodilo ništa osobitog, dapače grabilo je izvađeno napola prazno ali ipak s dovoljno uzoraka s morskog dna da se to na brodu proslavi otvaranjem boce šampanjca.

To je bilo nekako u isto vrijeme kada se je drugi oblik oceanografije počeo razvijati i u Evropi i u Americi. Naime baš tada su po prilici i utemeljeni prvi laboratoriji uz morsku obalu kao preteče današnjih instituta gdje su ispitivani prvi uzorci izvađeni iz mora i osnovani akvariji u kojima su se počeli sakupljati živi primjerci morskog svijeta. U kasnijim godinama akvariji su počeli

mijenjati svoju fizionomiju pa i namjenu te po ugledu na zoološke vrtove počeli su se otvarati za široku publiku sadržavajući najinteresantnije primjerke živih bića svih svjetskih mora.

Prvi laboratorij smješten uz more otvoren je 1872. godine u Napulju. Godinu dana kasnije Louis Agassiz, osnivač Muzeja uporedne zoologije na Harvardu 1859. g., podigao je mali ljetni laboratorij na Penikese otoku na rtu Cod. Ovaj je ubrzo bio zaboravljen, ali slični Pomorski biološki laboratorij Woods Hole, osnovan 1888. g., direktni je njegov nasljednik. Engleska je osnovala svoj prvi primorski laboratorij, poznat kao Pomorsko biološko udruženje Ujedinjenog Kraljevstva, u Plymouthu 1888. g. Prvi laboratorij na pacifičkoj obali je bio Hopkinsova biološka stanica Stanfordskog sveučilišta osnovana u Pacific Grovenu 1892. g. Poznato Pomorsko biološko udruženje u San Diegu bilo je dovršeno od čla-

nova obitelji Scripps 1905. g. Odatle dio Sveučilišta u Kaliforniji od 1912. g. nosi ime Scrippsov institut za biološka ispitivanja? Od 1925. g. taj institut je promijenio ime u Scrippsov oceanografski institut.

Odmah nakon prvog svjetskog rata u Americi se osnivaju mnogobrojni instituti za istraživanje mora poput Oceanografski laboratorij Sveučilišta u Washingtonu (1930), Binghamova oceanografska fundacija u Yaleu (1950), Tidal institut (Engleska) bio je spojen sa Liverpoolskim opservatorijem (1929); Lamont geološki opservatorij Columbia sveučilišta (1949); Pomorski laboratorij Sveučilišta u Miamiu; Pomorski laboratorij Duke sveučilišta, Departement of oceanography Teksaskog sveučilišta i dr.

I u SSSR-u postoje mnoge oceanografske institucije. Među najpoznatije su Institut oceanografije u Moskvi, Hidrofizički institut u Moskvi, Hidrokemijski institut u Novočerkassku i Murmanska biološka postaja, Svesavezni naučni istraživački institut morskog ribarstva i oceanografije u Moskvi, Polarni naučnoistraživački institut u Murmansku, Državni oceanografski institut u Moskvi i dr.

Među ostale zemlje s razvijenim oceanografskim instituta spadaju Francuska (u Arcachonu, u Boulogne sur Mer-u, Villefranche-u, Endoumeru itd), Španjolska (Istituto de investigaciones pasqueras u Barceloni) Italija (Istituto sperimentale talassografico u Messini, Tarantu i Trstu, Istituto idrografico della Marina u Genovi), Z. Njemačka (Institut für Meereskunde der Universität u Kielu, Deutsches Hydrographisches Institut u Hamburgu), Švedska (Oceanografiska Institutet u Goteborgu), Velika Britanija (National Institut of Oceanography u Wormleju) te veliki Oceanografski muzej u Monacu i razni drugi.

Mada su dio posade jedne od prvih oceanografskih ekspedicija austro-ugarske »Admiral Tegetthoff« još 1872—84. sačinjavali i naši ljudi, počeci stvarnog prouča-

vanja mora kod nas datiraju nešto preko sto godina kada su naši biolozi M. Katuriđ, A. Stošić, G. Kolombatović i G. Bučić započeli znanstvenim proučavanjem života u moru, a kasnije nastavili drugi (Brusina, Car, Hadži, Bošnjaković i ostali). No ta su ispitivanja bila skromna i odnosila su se tek na uski dio uz morsku obalu.

Potreba za jednom stalnom naučnoistraživačkom institucijom na našoj obali Jadrana postala je prijeka.

Istina, još su osamdesetih godina prošlog vijeka u Rovinju i Trstu postojale pomorske postaje koje su se bavile ispitivanjem mora, ali s obzirom da su bile pod tuđinskom austrougarskom upravom, mi ih i ne smatramo svojim. Tako da tek osnivanjem Instituta za oceanografiju i ribarstvo u Splitu 1. studenoga 1930. g., dakle 58 godina nakon prvog takvog instituta u Evropi, možemo smatrati da smo dobili svoju prvu stalnu nacionalnu znanstvenu ustanovu koja se bavila i još se uvijek bavi isključivo oceanografskim ispitivanjem Jadrana.

Danas kod nas postoji više institucija koje se sustavno bave ispitivanjem mora (u Rovinju, Portorožu, Splitu, Dubrovniku i Kotoru).

Svi svjetski oceanografski instituti gotovo su redovito samostalni i pod pokroviteljstvom prosvjetnih, sveučilišnih ili vojnih vlasti. Sve te institucije međusobno usko surađuju na međunarodnom planu, što je bitan uvjet njihove djelatnosti, budući da je predmet njihova istraživanja zajednički. Naravno da najobimnije istraživačke pot hvate u oceanografiji obavljaju SSSR i USA koji i posjeduju najviše takvih specijaliziranih ustanova i odgovarajuću flotu istraživačkih brodova, međutim ne smije se zaboraviti da su i prilozi manjih pomorskih zemalja na tom polju također znatni. Svoju ulogu u tome igra i naša zemlja.

Osnovni cilj oceanografskih instituta u cijelom svijetu je kompleksno proučavanje svih pojava, stanja i promjena u svjetskim morima na dobrobit cijelog čovječanstva koje od nepreglednog prostranstva kao što je more tek treba da dobije kamate svog dugogodišnjeg i skupog investiranja.